

Ostrowska, Teresa

"Historia Wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Akademii Medycznej we Wrocławiu w latach 1702-2002", pod red. Waldemara Kozuschka, Wrocław 2002 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 48/1-2, 213-217

2003

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Historia Wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Akademii Medycznej we Wrocławiu w latach 1702–2002. Pod redakcją Waldemara K o z u s c h k a . [*Geschichte der Medizinischen und Pharmazeutischen Fakultäten der Universität Breslau sowie der Medizinischen Akademie Wrocław in den Jahren 1702–2002.* Herausgegeben von Waldemar K o z u s c h e k] Wrocław Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2002, 4°, 419 s., ilustr. Acta Universitatis Wratislaviensis No 2434.

Myliliby się ten., kto by widząc tytuł książki wnioskował, że Wydział Lekarski (Medyczny) zaistniał na Uniwersytecie Wrocławskim już w 1702 r. Powstał on dopiero w 1811 r., aby na przełomie 1949/50 r. oddzielić się od Uniwersytetu i wejść w skład tamtejszej Akademii Medycznej. Skąd więc ta data? Otóż jest to data utworzenia Uniwersytetu Wrocławskiego, który w 2002 r. obchodził swoje trzystulecie. Jedną z form uczczenia jubileuszu miało być wydanie książki, w której byłyby pokazane powiązania uczelni z nauką i kulturą Europy na przykładzie nauk medycznych.

Śląsk, którego Wrocław jest głównym miastem, był zamieszkały w ciągu dziejów przez Polaków, Czechów, Niemców i Żydów; podlegał kolejno książętom polskiej dynastii Piastów (X–XIV w.), Królestwu Czeskiemu (XIV–XVI w.), Habsburgom (1526–1741), Hohenzollernom, królom pruskim i cesarzom niemieckim (1741–1918), Republice Weimarskiej a następnie II Rzeszy Niemieckiej (1918–1945), zaś od 1945 r. należy do Polski.

21 października 1702 r. władca Śląska, Leopold I Habsburg, cesarz rzymski narodu niemieckiego i król Czech, wystawił akt fundacyjny, na podstawie którego dotychczasowe kolegium jezuitów we Wrocławiu zostało przekształcone w wyższą uczelnię pod nazwą „Academia et Universitas Leopoldina”. Uroczysta inauguracja Uniwersytetu odbyła się 15 listopada 1702 r. O znaczeniu tego miasta może świadczyć to, że do 1713 r., a może i dłużej, znajdowała się w nim redakcja „Miscellanea Curiosa Medico-Physica Academiae Naturae Curiosorum”, jednego z najstarszych czasopism naukowych na świecie. Początkowo nowo otwarta uczelnia miała tylko dwa wydziały odziedziczone po kolegium jezuitów: filozofii i teologii.

W 1745 r. władze pruskie powołały we Wrocławiu szkołę medyczną o charakterze zawodowym pod nazwą Collegium medico-chirurgicum. Collegium mieściło się w Szpitalu Miejskim Wszystkich Świętych (obecnie Wojewódzki Szpital Specjalistyczny) i zadaniem jego było cyrylicko-cechowe kształcenie chirurgów i akuszerów oraz weryfikacja ich uprawnień zawodowych. W 1773 r. rozkaz gabinetowy Fryderyka II utworzył we Wrocławiu „Teatr Anatomii”, umieszczony w tymże Szpitalu, wkrótce przemianowany na Królewski Instytut Anatomii dla uczniów Collegium, a jednocześnie powstał Zakład Położniczy przekształcony w 1791 r. na Prowincjonalny Instytut Nauczania Akuszerów połączony z Zakładem Położniczym, kształcący położne.

W 1811 r. rozkaz gabinetowy króla Fryderyka Wilhelma III połączył protestancki Uniwersytet z Frankfurtu nad Odrą – Viadrinę z katolicką wrocławską Leopoldiną tworząc „Universitas Litterarium Viadrinea Wratislaviensis”, wkrótce zamieniony na „Universitas Wratislaviensis”, w którym działał już Wydział Medyczny.

W 1813 r., a więc w dwa lata później, Królewski Instytut Anatomii otrzymał nazwę: Szkoła Medyczno-Chirurgiczna. Szkoła ta była zorganizowana przy Uniwersytecie, a program jej zajęć był stopniowo wzbogacany i rozszerzony z dwóch do trzech lat. Współistniała ona z Wydziałem Medycznym do 1849 r. Nauczycielami jej byli profesorowie Wydziału, którzy prowadzili oddzielne wykłady dla studentów (przyszłych lekarzy) i uczniów (przyszłych chirurgów, szczególnie wojskowych) nie znających łaciny. Dla tych ostatnich były przewidziane dwa tytuły zawodowe: chirurga I klasy (wyższy) i chirurga II klasy (niższy). Jednak pomiędzy doktorami medycyny i chirurgami I klasy, a także pomiędzy chirurgami I i II klasy powstawały konflikty w zakresie ich uprawnień, które utrudniały współpracę. W wyniku tego reskryptem króla Fryderyka Wilhelma IV w 1849 r. Szkoła została zamknięta, a medycyna odtąd była nauczania wyłącznie na Wydziale Medycznym Uniwersytetu, który w 1911 r. z okazji stulecia połączenia z Viadriną otrzymał nazwę Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma.

Wydział ten początkowo miał pięć katedr: anatomii, fizjologii, medycyny wewnętrznej, położnictwa i chirurgii, z czasem liczba ich wzrosła do osiemnastu. Uczelnia ta była zawsze miejscem spotkania się tradycji i kultury Europy Wschodniej i Europy Zachodniej. W ciągu XIX w. zatraciła ona swój charakter prowincjonalny osiągając poziom europejski. Przyczynili się do tego profesorowie Wydziału Medycznego, których udziałem były rewelacyjne odkrycia na miarę światową w dziedzinie nauk podstawowych i pionierskie poczynania w dziedzinie nauk klinicznych. Wymieńmy tu przykładowo Czecha, Jana Ewangelistę Purkiniego, fizjologa o ogromnych zasługach, twórcę we Wrocławiu fizjologii eksperymentalnej, pierwszej tego rodzaju w Niemczech i twórcę tamże Instytutu, będącego pierwszym samodzielnym Instytutem Fizjologii nie tylko w Niemczech, ale i na świecie oraz Polaka, Jana Mikulicza-Radeckiego, chirurga, byłego profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego i w Królewcu. Jan Mikulicz-Radecki zwany ojcem endoskopii był pionierem w zakresie antyseptyki i aseptyki, twórcą wrocławskiej szkoły chirurgicznej, w którego Klinice stale przebywali polscy lekarze, niekiedy nawet było ich kilku, a w odwiedziny przyjeżdżali chirurdzy z całego świata. Na tymże Wydziale Medycznym w latach 1811–1939 studiowało 1284 Polaków, a 275 polskich lekarzy uzyskało doktoraty medycyny i chirurgii.

Poziom Wydziału Medycznego obniżył się po dojściu Hitlera do władzy i wprowadzeniu prześladowań rasistowskich. Zwolniono wówczas z tego Wydziału 17 naukowców żydowskiego pochodzenia, z których każdy był międzynarodowym autorytetem w swojej dyscyplinie, a nowo powołani na ich miejsce nie byli w stanie im dorównać.

W czasie II wojny światowej wobec zbliżającej się ofensywy radzieckiej 22 stycznia 1945 r. Uniwersytet został przeniesiony do Drezna, a po zakończeniu wojny – rozwiązany. Tymczasem polscy pracownicy naukowcy z Wilna i Lwowa zostali przesiedleni na ziemie zachodnie, w tym także do Wrocławia. Dekretem Rady Ministrów i Prezydium Krajowej Rady Narodowej Uniwersytet Wrocławski i Politechnika Wrocławska zostały przekształcone w polskie państwowe szkoły akademickie. Można to było uczynić dzięki napływowi polskich uczonych. W roku akademickim 1945/46 wrocławski Wydział Lekarski miał już 26 czynnych katedr obsadzonych przez 21 profesorów głównie przybyłych ze Lwowa. Z dniem 1 stycznia 1959 r. Wydział ten został wyłączony z Uniwersytetu i przekształcony w Akademię Medyczną, obejmującą dwa wydziały: lekarski i farmaceutyczny. Obecnie na Akademii Medycznej są cztery wydziały.

Wśród profesorów medycyny i farmacji wrocławskiego polskiego uniwersytetu wielu było znakomitych, znanych nie tylko w swojej ojczyźnie. Zajmowali się dydaktyką, prowadzili badania naukowe, nawiązywali kontakty z Zachodem, starali się uzupełnić braki naukowo-badawcze spowodowane wojną i okupacją i ponownie znaleźć się w orbicie międzynarodowej nauki.

O powodach wydania prezentowanej książki była już uprzednio mowa. Zreagowania i współautorstwa jej podjął się prof. Waldemar Kozuschek, chirurg i transplantolog, który doktoryzował się w historii medycyny u prof. Zdzisława Wiktora we wrocławskiej Akademii Medycznej, habilitował w Polsce i w Niemczech, a pracując w Uniwersytecie w Bochum utrzymuje ścisły kontakt z medycyną akademicką Wrocławia, czego wyrazem może być nadanie Mu doktoratu honoris causa tejże Akademii Medycznej. Zastrzegł On w słowie *Od Redakcji*, że zadaniem publikacji nie jest przedstawienie wyczerpującej syntezy dziejów uniwersyteckiej medycyny i farmacji we Wrocławiu, a jedynie uwypuklenie sylwetek wybitnych przedstawicieli tych nauk.

Merytoryczną treść książki poprzedza *Słowo wstępne Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego* (Romuald Gelles) i słowo *Od Redakcji* (Waldemar Kozuschek). Potem następują trzy bloki tematyczne.

Pierwszym z nich są *Dzieje medycyny i farmacji we Wrocławiu w latach 1702–1945* opracowane przez Waldemara Kozuschka obejmujące trzy rozdziały, mianowicie: *Początki szkolnictwa medycznego we Wrocławiu: Theatrum anatomicum i Szkoła Medyczno-Chirurgiczna do 1849 roku*, *Wydział Medyczny Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1811–1945*, *Dzieje Studium Farmaceutycznego Uniwersytetu Wrocławskiego do 1945 roku* i *Zakończenie*.

Ta część liczy ok. 160 stron i jest opatrzona 417 przypisami. Autor starannie i gruntownie przedstawia początki powstania uczelni wrocławskiej i tamtejszego szkolnictwa medycznego, a następnie dzieje poszczególnych katedr, instytutów, klinik i Studium Farmaceutycznego z uwzględnieniem ich osiągnięć i uwypukleniem sylwetek wybitnych pracowników naukowych, którzy dali znaczący wkład do medycyny europejskiej i światowej.

Część druga zatytułowana *Rozwój medycyny i farmacji Uniwersytetu Wrocławskiego (1945–1949) oraz Akademii Medycznej we Wrocławiu (1950–2002)* obejmuje cztery rozdziały: *Podstawowe nauki medyczne* (Józef Jagielski), *Medycyna kliniczna* (Tadeusz Heimrath, Zbigniew Knapik), *Stomatologia* (Barbara Bruziewicz-Mikłaszewska), *Oddział Farmaceutyczny Uniwersytetu Wrocławskiego (1945–1949) i Wydział Farmaceutyczny Akademii Medycznej we Wrocławiu (1950–2002)* (Janusz Pluta, Andrzej Syroka).

Ta część została odmiennie opracowana i to każdy rozdział inaczej. Jedni Autorzy pisali prace liczące ok. 100 stron, inni – 25 stron. Jedni podawali przypisy, inni bibliografię w bloku, jeszcze inni w ogóle nie powoływali się na piśmiennictwo. Sylwetek zaś uczonych wcale nie pokazywano. Czasem wymieniając prowadzone w placówce prace badawcze przeplatano je samymi nazwiskami uczonych, przy których z rzadka podawano ramowe daty ich życia, czasem cytowano jedynie realizowane jedynie kierunki badawcze nie wiążąc ich z nazwiskami naukowców.

Część trzecia zatytułowana *Budowle Akademii Medycznej we Wrocławiu* zawiera jeden rozdział pt. *Architektura zespołu klinik i instytutów dawnego Wydziału Medycznego Uniwersytetu Wrocławskiego* (Małgorzata Wójtowicz). Omówiono tutaj dzieje i architekturę budynków, które powstały na przełomie XIX i XX w. uchodząc w opinii współczesnych za najbardziej nowoczesną zabudowę uniwersyteckiego Wydziału Medycznego.

Książkę kończy *Posłowie* (Waldemar Kozuszek), *Spis ilustracji* i *Indeks nazwisk*.

Uwagi. Jak już sygnalizowano i sam tytuł publikacji i sposób jej opracowania budzą zastrzeżenia. Należało albo pozostawić słowa tytułu i poprawić daty na 1811–2002, albo dać szerszy tytuł, mianowicie *Historia nauczania medycyny i farmacji we Wrocławiu (1745–2002)*. Tylko że twórcy książki postanowili – wbrew prawdzie historycznej – podciągnąć dzieje wrocławskiej medycyny i farmacji pod jubileusz Uniwersytetu. Co do sposobu opracowania, to zamiast zapowiadać, że w opracowaniu będą pokazane sylwetki uczonych, należało raczej wspomnieć, że będą tu wymienione realizowane prace badawcze, i że każdy z Autorów odmiennie potraktował swój materiał.

Do innych uchybień należy kilkakrotne pisanie nazwy Wydziału Medycznego małymi literami w początkowych partiach tekstu, kilkakrotne opisywanie przez różnych Autorów dziejów Uniwersytetu w 1945 r. i nierozwiązywanie w *Indeksie* inicjałów imion tak znanych polskich uczonych jak przykładowo Bogusz J. [Józef], Nielubowicz J. [Jan], Śródka A. [Andrzej].

Niemniej jednak z książki można się dowiedzieć, że wrocławskie szkolnictwo medyczne powstało wysiłkiem kilku narodów: Niemców, Polaków, Czechów i Żydów; że współpraca pomiędzy nimi układała się na ogół pomyślnie; że osiągało ono okresami poziom europejski a nawet i światowy, i że współpraca polsko-niemiecka na polu nauki i nauczania medycyny była i nadal jest owocna.

Główna zasługa w wykazaniu tych wszystkich osiągnięć przypada jednemu Autorowi: Waldemarowi Kozuschkowi.

Książka jest drukowana na kredowym papierze. Stronice parzyste zawierają tekst polskojęzyczny, stronice nieparzyste – tekst w języku niemieckim. Druk jest dwuszpaltowy. Liczne czarno-białe ilustracje są zamieszczone w tekście. Oprawa twarda na ciemnym tle zawiera ilustrację Gmachu Głównego Uniwersytetu Wrocławskiego, a na ostatniej stronie – wizerunek pieczęci Uniwersytetu. Wydanie publikacji dofinansowała Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej ze środków Republiki Federalnej Niemiec oraz Uniwersytet Wrocławski.

Książka ta jest przeznaczona dla lekarzy oraz historyków nauki i kultury tak polskich, jak i niemieckich.

Teresa Ostrowska
Warszawa

Noty recenzyjne

Kalina Bartnicka, Irena Szybiak: *Zarys historii wychowania*. Warszawa 2001 Wydawnictwo Akademickie „Żak” Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, 220 s., nlb. 3 s.

Książka jest podręcznikiem przeznaczonym dla słuchaczy wydziałów pedagogicznych. W związku z tym nie jest kompletnym ani szczegółowym wykładem dziejów wychowania, lecz ukazuje jedynie podstawowe procesy i główne czynniki decydujące o przemianach w kręgu rodziny i ideałów wychowawczych, społeczno-kulturalnych odniesieniach zjawisk edukacyjnych, instytucjach edukacyjnych, myśli pedagogicznej oraz ogranicza się jedynie do kręgu kultury europejskiej. Swoim zasięgiem chronologicznym obejmuje czasy od starożytności greckiej po wiek XX. Każdy z ośmiu zasadniczych rozdziałów zaopatrzony jest w bogaty wykaz literatury przedmiotu. Do książki dołączono także krótki *Słownik* podstawowych pojęć pedagogicznych.

Jerzy Dobrzycki, Jarosław Włodarczyk: *Historia naturalna gwiazdozbiorów*. Warszawa 2002 Prószyński i S-ka, 287 s. il. ind.

Książka składa się z dwóch części. W pierwszej części została przedstawiona historia astronomii od najdawniejszych czasów do początku XX wieku. Omówiono w niej, między innymi, sposoby widzenia nieba w dawnych kulturach, w tym także chińskiej i wysp Pacyfiku. Wskazano również w jaki sposób odkrycia geograficzne, rozwój astronomii w czasach nowożytnych i ambicje